

Vergi Kanunları Açısından Değersiz Alacaklar

Bilindiği üzere, vergi sistemimizde ticari ve zirai kazançlar için tahsil yerine tahakkuk esası belirlenmiştir.

Bununla birlikte, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 322, 323 ve 324. maddelerinde "*Değersiz Alacaklar*", "*Şüpheli Alacaklar*" ve "*Vazgeçilen Alacaklar*" başlıkları altında yapılan düzenlemeler ile ticari bir hasılat unsurunun tahakkuk etmiş olmasına karşın tamamı veya bir kısmının tahsil edilemeyecek durumda olması halinde, söz konusu hasılat dolayısıyla önceden katlanılan vergi yükünün kaldırılması amaçlanmıştır.

Makalemizde, değersiz hale gelen alacaklara ilişkin genel açıklama ve özellik arz eden bazı durumlara ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir.

1. Vergi Usul Kanunu'ndaki Düzenleme

Vergi Usul Kanunu'nun "Değersiz Alacaklar" başlıklı 322. maddesi hükmü aşağıdaki gibidir;

"Kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline artık imkan kalmayan alacaklar değersiz alacaktır.

Değersiz alacaklar, bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet kıymetleriyle zarara geçirilerek yok edilirler.

İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin bu madde hükmüne giren değersiz alacakları, gider kaydedilmek suretiyle yok edilirler."

Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya bağlı olarak tahsiline imkan kalmayan alacakların, bu duruma geldikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederek, kayıtlı değerleri üzerinden sonuç hesaplarına zarar olarak intikal ettirilmesi mümkündür.

1.1. Değersiz Alacağın Gider veya Zarar Olarak Dikkate Alınacağı Dönem

Vergi Usul Kanunu'nun 322. maddesinde, değersiz hale gelen alacağın değersiz hale geldiği tarihte zarar yazılarak yok edileceği belirtilmiştir.

Bu durumda, alacağın değersiz hale geldiği yılın hesaplarına zarar veya gider olarak yazılması gereklidir. Değersiz hale geldiği yılda zarar veya gider olarak dikkate alınmayan değersiz alacaklar daha sonraki yıllarda dikkate alınamaz.

1.2. Değersiz Alacağın Gider veya Zarar Olarak Dikkate Alınma Zorunluluğu

Vergi Usul Kanunu'nun 322. maddesi hükmü uyarınca, değersiz alacakların zarar yazılıp yazılmamaları mükelleflerin seçimine bırakılmış bir husus değildir. Yani bir alacak değersiz alacak haline geldiği yıla ait bir giderdir ve gerçeğe uygun raporlama açısından da dikkate alınması gerekmektedir.

1.3. Alacağın Değersiz Sayılabilmesi İçin Gerekli Koşullar

a) Alacağın Ticari veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi İle İlgili Olması

Alacağın değersiz alacak olarak nitelendirilebilmesi için, Vergi Usul Kanunu'nun 322. maddesinde ayrıca bir hüküm bulunmamasına rağmen, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması, alacaklının yasal defterlerinde kayıtlı bulunması ve faaliyetin normal icapları dahilinde meydana gelmiş olması zorunluluğu vardır.

Bu durumda, işletmeyle ilgisi olmayan ve ticari işlemler dışındaki olaylardan doğan alacaklar ile hatır senetleri, değersiz alacak olarak değerlendirilemezler.

Ayrıca, söz konusu alacağın daha önceden hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş olması da gerekmektedir. Kanun koyucunun buradaki maksadı, daha önce hasılat olarak yazılmak suretiyle

vergilendirilen alacağın, tahsiline imkan kalmaması nedeniyle bu vergileme işleminin geri alınmasından ibarettir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, daha önce hasılat hesaplarına intikal etmemiş bir alacağın değersiz alacak sayılmak suretiyle zarar yazılamayacağı açıktır.

b) Kazai Bir Hükme veya Kanaat Verici Bir Vesikaya Dayanarak Tahsile İmkan Olmaması

Alacağın değersiz alacak olarak kabul edilebilmesi için, kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya bağlı olarak, alacağın tahsiline imkan kalmadığının ispatı zorunludur.

Kazai hükümden anlaşılması gereken, alacağın tahsilinin olanaksızlığına ilişkin mahkeme kararıdır. Alacağın yasal takibinin yapılamaması veya tahsil edilemeyeceği mahkeme kararı ile sabit ise alacak artık değersizdir.

Kanaat verici vesika hakkında ise, yeterli açıklık bulunmamaktadır.

Vergi kanunları uygulaması bakımından kanaat getirici vesikalara örnek olarak aşağıdaki belgelerin sayılması mümkündür;

- Konkordato sözleşmesi,
- Borçlunun ölmüş veya hakkında gaiplik kararı verilmiş olması ve mal ve mirasçılarının bulunmaması veya mirasçılarının mirası reddetmiş olmaları,
- Alacaktan sulh yoluyla vazgeçildiğine ilişkin olarak mahkeme huzurunda düzenlenmiş belgeler ve tutanaklar,
- Ticaret mahkemesince borçlu hakkında verilmiş ve ilgili masa tarafından tasfiyeye tutulmuş bulunan iflas kararına ilişkin belgeler,
- Borçlunun, alacaklı tarafından açılan davayı kazandığına dair mahkeme kararı,
- Gerek doğuşu gerekse vazgeçilmesi bakımından belli ve inandırıcı sebepleri olmak kaydıyla, alacaktan vazgeçildiğini gösteren anlaşmalar,
- Finansal yeniden yapılandırma çerçevesi anlaşmaları nedeniyle tahsilinden vazgeçilen alacaklara ilişkin belgeler.

c) Alacaklının Bilanço veya İşletme Hesabı Esasına Göre Defter Tutuyor Olması

Alacaklı tüccar veya çiftçinin bilanço veya (zirai) işletme hesabı esasına göre defter tutuyor olmasının, değersiz alacağın gider yazılabilmesi veya doğrudan zarara intikal ettirilebilmesi bakımından bir önemi yoktur.

2. Değersiz Alacakların KDV Kanunu Karşısındaki Durumu

Mal veya hizmetin KDV dahil bedelinin tahsilinde güçlük veya imkansızlıkla karşılaşılması halinde, söz konusu KDV'nin indirilmesi veya iadesi mümkün bulunmamaktadır. Fakat KDV'yi de içeren bu alacak, Vergi Usul Kanunu'nun 322. madde hükmünde yer alan şartların mevcut olması halinde değersiz alacak olarak doğrudan giderleştirilebilir.

3. Şüpheli ve Vazgeçilen Alacakların Değersiz Alacak Haline Dönüşmesi

Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesi hükmü uyarınca; ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla, dava veya icra safhasında bulunan alacaklar ile yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar **şüpheli alacak** sayılır ve bunlar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Şüpheli hale gelmesi sebebiyle daha önce karşılık ayrılmak suretiyle gider yazılan alacaklar, daha sonra dava veya icra takibi sonuçsuz kalarak değersiz alacak haline geldikleri takdirde bunların tekrar zarara atılmaları söz konusu değildir.

Vergi Usul Kanunu'nun 324. maddesi hükmü uyarınca; konkordato veya sulh yoluyla alınmasından **vazgeçilen alacaklar**, borçlunun defterlerinde özel bir karşılık hesabına alınır. Bu hesabın muhteviyatı alacaktan vazgeçildiği yılın sonundan başlayarak üç yıl içinde zararla itfa edilmediği takdirde kar hesabına naklolunur.

Bu kapsamda, konkordato (İflas Anlaşması) veya sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, alacaklı yönünden değersiz alacak, borçlu yönünden ise vazgeçilen alacak durumundadır.

Dolayısıyla bu tür alacaklar, Vergi Usul Kanunu'nun 322. maddesi uyarınca, bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybedecek ve kayıtlı değerleri üzerinden zarara geçirilerek yok edilecektir.

4. Değersiz Alacakların Muhasebeleştirilmesi

Örnek: Çolak A.Ş.'nin konkordato ilanı ve yasal işlemlerin tamamlanmasını müteakiben, alacaklı Bahadır A.Ş. 1.000.000-TL tutarındaki senetsiz alacağının yarısından vazgeçmiş ve Çolak A.Ş.'yi borcunun vazgeçilen kısmı için ibra etmiştir. Değersiz hale gelen 500.000-TL alacağın muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir;

----- / -----		
689-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı	500.000.-	
120-Alıcılar Hesabı		500.000.-
----- / -----		
690-Dönem Kar veya Zararı Hesabı	500.000.-	
689-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı		500.000.-
----- / -----		

Kaynakça:

Yüksel KOÇ, Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilen Alacakların Değerlemesi, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 352, Sayfa 21.

Mehmet MAÇ, KDV 5 (E-Kitap), <http://www.bdo.com.tr/vergi/kdv.php>.

Gökhan MENEMENCİOĞLU
Yeminli Mali Müşavir